

ISANG DIAGNOSIS GAMIT ANG PANULAT

ELFREY VERA CRUZ-PATERNO

KAWAKSING PATNUGOT

Nilalagom ng mga akda sa ikalawang isyu ng *Agos: Refereed Journal ng Malikhaing Akdang Pampanitikan* ang kolektibong karanasan ng iba't ibang sektor ng lipunan sa panahon ng pag-igting ng krisis na kinahaharap ng bansa sa konteksto ng global na pandemya. Nagsilbing instrumento ang panulat at pagiging kritikal ng mga manunulat para bigyang diagnosis ang malubhang “sakit” na dinaranas ng ating bansa sa dalawang aspekto: (1) ang paglalahad ng tunay na uri ng “sakit” na kinahaharap ng bansa sa anyo ng pag-igting ng krisis at pagsasamantala at (2) ang pagiging banta ng “sakit” na ito sa kaligtasan at kinabukasan ng mamamayan, kung hindi ito mabibigyan ng karampatang lunas sa hinaharap.

Malinaw na nailatag ng mga akda ang mga palatandaan at sintomas ng isang lipunang may malubhang “sakit” at ng mga mamamayan nitong nasa panganib. Una na rito ang sintomas ng kawalan-ng-malاسakit ng umiiral na sistemang panlipunan. Sa halip na maging makatao at magmalasakit ang sistema ay kinasangkapan pa nito at ginamit ang global na pandemya para itaguyod ang mga mapaniil at mapang-abusong sistema. Sa halip na unahing mapabuti ang kalagayan ng mamamayan sa krisis pangkalusugan ay mas

pinaigting pa ang pasismo, militarisasyon, at sistematikong pandarahas. Walang-pakundangang nilabag ang mga karapatang pantao para makontrol lamang at masii ang mga kritikal sa kanilang kapangyarihan.

Kaakibat nito, sinamantala rin ng umiiral na sistema ang global na pandemya para matiyak ang mga potilikal na bentahe at pinatatag ang mga politikal na alyansa para sa sariling ganansya. Pinaubaya at inilagay sa bulnerableng posisyon ang soberanya ng bansa para sa pansariling interes ng mga nasa kapangyarihan.

Hindi rin natinag at nabago ng global na pandemya ang umiiral na mapang-abusong sistemang pangkalusugan. Sa halip, kinunsinte at pinanatili pa rin nito ang bulok at atrasadong sistema at programang pangkalusugan na idinisenyo para pagsilbihan ang iilang may kapangyarihan. Inuna pa rin nito ang kaligtasan at kalusugan ng mga nasa kapangyarihan, habang ipinain, pinabayaan, at inabandona ang kalakhan ng populasyon. Nanatiling bulnerable rin ang kaligtasan at kinabukasan ng mamamayan dahil sa kakulangan ng plano at kakayahan ng pamahalaan na magbigay ng disente at karampatang batayang serbisyo, mula pa man noon at mas lalo ngayon.

Hindi rin nagpaawat ang walang-konsensiya at ang lantarang korapsiyon at katiwalian sa bihis ng pakikipagkapuwa-tao at mapagkunwaring pagbibigay-tulong na ang totoong layon ay mangamkam at mandambong. Walang-pagtatangging inuna ang interes at kita ng malalaking pribadong kompanya, sa halip na ang kapakanan at interes ng publiko at mamamayan. At sa kabila ng lahat ng ito, pinagtakpan at binago pa ang katotohanan sa pamamagitan ng pagkontrol sa mass media at social media.

Sa ganitong konteksto, lalong mahalaga ang ambag ng mga akda sa ikalawang isyu ng *Agos* para maisiwalat ang katotohanan at kinahaharap ng bansa. Malinaw na nakapaglatag ng diagnosis ang mga akda sa totoong katangian ng “sakit” na ito ng lipunan—na ang tagibang na sistemang nagpapatakbo rito ay hindi kailanman magmamalasakit. Napatunayan na kahit sa pandaigdigang krisis, pandemya, at sakuna ay hindi kusang malulunasang ang panlipunang “sakit” na dinaranas ng ating bansa.

Sa katunayan, nakatatak na sa mahabang kasaysayan ang tunay na sakit ng lipunan at bansa—ang nagpapatakbo ng lipunan ay matagal nang nagmamalupit at walang-katarungang kumitikal sa buhay ng maraming

mamamayan. Iniharap sa atin ang katotohanang walang mamamayan ang ligtas sa “sakit” na ito; ang ligtas lamang ay ang mga nasa kapangyarihan, na gumawa at may kontrol nito. Ang mapait pang reyalidad ay naging kasangkapan at kasapat na rin ang ibang mamamayan sa patuloy na pag-iral, paglaganap, at paglubha ng “sakit” na ito sa mahabang panahon.

Tinatanggal ng “sakit” ang kapasidad ng mamamayan na labanan at sugpuin ito sa pamamagitan ng paghubog sa mamamayan na maging mga manhid, paralisado, bulag, bingi, immune sa pagsasamantala, at naging sunod-sunuran na lamang sa mapagsamantalang sistema. Sa pamamagitan nito, pinilay ng sistema ang maraming mamamayan na maging kritikal at magmalasakit para labanan at bigyang-lunas ang sakit na dinaranas nito.

Ipinaunawa sa atin ng mga manunulat, sa pamamagitan ng diagnosis na ito ng lipunan, na walang magandang hinaharap at kinabukasan ang bansa at mamamayan sa pag-iral at paglubha ng “sakit” na ito ng lipunan. Nagbigay rin ito ng hudyat sa hinaharap na hindi kailanman makakamit ng sinomang ordinaryong mamamayan ang mabuhay nang may dangal hangga’t hindi siya gumigising sa pagiging paralisado at maging kritikal sa mga sintomas at palatandaan ng pagsasamantala at pang-aabuso.

Pinagtitibay sa isyung ito ng *Agos* na hindi kailanman kusang magmamalasakit para sa kapakinabangan ng nakararami ang mapang-abusong sistema na gustong mapanatili ang kanilang kontrol at kapangyarihan. Wala itong pakialam sa interes ng nakararami at hindi rin ito kailanman magbabago para sa kapakanan ng mamamayan. Kung mayroong dapat na maikintal sa isip ng mga mambabasa ng isyung ito ng *Agos*, ito ay ang katotohanan na tanging mismong mamamayan, sa pamamagitan ng kritikal at kolektibong pagkilos, ang may kapasidad at kakayahang magmalasakit at maghangad ng tunay na pagbabago—para sa sarili, para sa pamilya, para sa mga minamahal, para sa komunidad, para sa bansa, at para sa hinaharap ng masang Filipino.